

**ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑΝ
ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΝΙΚΗΤΗ
ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ**

Αφορμήν διὰ τὴν σύνταξιν καὶ παρουσίασιν τῶν κατωτέρω σημειώσεων ἔλαβον ἐκ τοῦ δημοσιεύματος τοῦ Σπύρου Ἀρσένη «Ιστορικαὶ σημειώσεις διὰ τὸν Ἀγιον Νικόλαον καὶ Νικήτην (Χαλκιδικῆς)»¹. Ἡ ὡς ἄνω μελέτη, παρ’ ὅλας τὰς ἀτελείας της, δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν διὰ ἀποτελεῖ οὐσιαστικᾶς τὴν πρώτην μελέτην ιστορίας χώρου τῆς Σιθωνίας κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους.

Βασικῶς θέλω νὰ ἀναφερθῶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Νικήτης. Εἶναι ἄγνωστον πότε ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον εἰς τὴν ιστορίαν διὰ τοῦ δονόματος τούτου. Αἱ παλαιότεραι πηγαὶ, τὰς ὁποίας γνωρίζομεν, εἶναι ἐν τουρκικὸν ἔγγραφον² τῆς 25ης Ἀπριλίου 1705, εἰς τὸ ὅποιον ἀναφέρεται διὰ «...οἱ ραγιᾶδες τῶν χωρίων Νικήτας, Αγ. Νικολάου καὶ Σταυροῦ καὶ οἱ ραγιᾶδες τοῦ δήμου Μαντεμοχωρίων ἐξήτησαν, δπως ἐκδιδομένου ὑψηλοῦ φιρμανίου, παραχωρηθῆ αὐτοῖς ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ μεταλλείου...».

Ἀκόμη παλαιότερος εἶναι ὁ βακουφναμές (ἀφιερωτήριον) ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κτηματικὴν περιουσίαν τῆς Μονῆς Ἐσφιγμένου, ὅστις ἐξεδόθη τὸ 1569 καὶ ἀναφέρει μεταξὺ τῶν ἄλλων κτημάτων τῆς Μονῆς «...ἐν τῷ χωρίῳ Νικήτα εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σιδηροκαυσίων μίαν οἰκίαν γνωστῶν συνόρων...»³. Ὁ ἀναφερόμενος τύπος «Νικήτα», ὁ δποῖος εἶναι καὶ ἡ ἐπίσημος δονομασία τοῦ χωρίου σήμερον⁴, καθ’ ἡμᾶς δὲν εἶναι ἀκριβής, ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται περὶ ἄλλου χωρίου, μὴ ὑφισταμένου σήμερον. Πιθανώτατα ὅμως δφείλεται εἰς μὴ ἀκριβῆ μετάφρασιν τοῦ βακουφναμέ.

Ὑπάρχει μία σύγχυσις περὶ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ δονόματος τῆς Νική-

1. Σ. Ἄρσενη, Ιστορικαὶ σημειώσεις διὰ τὸν Ἀγιον Νικόλαον καὶ Νικήτην Χαλκιδικῆς, «Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς», τ. 19-20 (1970), σ. 18.

2. Ι. Κ. Βασιλείη, Ιστορικὰ Ἀρχεῖα Μακεδονίας. Α', Ἀρχείον Θεσσαλονίκης (1695-1912), Θεσσαλονίκη 1952, σ. 51.

3. Ιωάννης Μαμάκη, Τὸ Ἀγιον Ὀρος διὰ μέσου τῶν αἰώνων, Θεσσαλονίκη 1971, σ. 619.

4. Διὰ τοῦ Β.Δ. 2.6.1918 (Φ.Ε.Κ. 152/1918) ἐγένετο ἡ ἀρχικὴ ἀναγνώρισις τῆς κοινότητος Νικήτα. Ἐκτοτε τὰ ἐξ Ἀθηνῶν ἐκκινοῦντα ἔγγραφα γράφουν «Νικήτας», ἡ κοινότης ἐπιμένει νὰ ἀναφέρεται ως «κοινότης Νικήτης» καὶ ἡ ταχυδρομικὴ σφραγὶς γράφει «Νικήτα (ή)» !!!.

της¹. Διὰ τοὺς γνωρίζοντας ὅτι πολιοῦχος τοῦ χωρίου εἶναι ὁ Ἀγιος Νικήτας, ἡ εὐκολωτέρα ἀπάντησις εἶναι ὅτι τὸ ὄνομα προῆλθεν ἐκ παραφθορᾶς τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἅγιου. Εἰς αὐτὸ δὲ συντελεῖ ἵσως καὶ τὸ ὅτι ἔχομεν δύο περιπτώσεις τοπωνυμίων, σχετιζομένων πρὸς ἀγίους, ἅτινα ἀναφέρονται χωρὶς τὸν τίτλον ἀγιότητος: «ἱ Μπαντιλιᾶς»², ἡ περιοχὴ τοῦ ἔξωκκλησίου τοῦ Ἅγιου Παντελεήμονος καὶ «ἱ Νικήτας», θέσις εἰς τὴν περιοχὴν Ἐλιᾶς, ὅπου διακρίνονται θεμέλια κτηρίου τῶν βυζαντινῶν χρόνων, πιθανῶς ἐκκλησίας. Ὑπάρχει καὶ ἑτέρα περιοχή, «ἱ Ἀβραάμ», ὅπου καὶ ἐρείπια βυζαντινοῦ κάστρου, ἀλλ᾽ ἡ παράδοσις δὲν ἀναφέρει ἐκκλησίαν εἰς τὴν περιοχήν.

Καθ' ἡμᾶς ἡ ώς ἄνω ἐκδοχὴ δὲν εὐσταθεῖ, διὰ τοὺς κάτωθι λόγους. Ὁ ναὸς τοῦ Ἅγιου Νικήτα, ἐκτίσθη κατὰ τὸ ἔτος 1867, ὡς μαρτυρεῖται διὰ πολλῶν λαξεύσεων τοῦ ἔτους τούτου ἐπὶ γωνιαίων λίθων τῆς τοιχοδομίας τοῦ ναοῦ. Ὡς δὲ ἀναφέρει ἡ προφορικὴ παράδοσις, τὰ χρήματα διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν ἔξηντρέθησαν διὰ τῆς προπωλήσεως τοῦ «κισλᾶ»³ διὰ πέντε ἔτη εἰς τοὺς Σουλτογιανναίους⁴, μεγάλην οἰκογένειαν Βλάχων, ἡ ὁποία παρεχείμαζεν ἐπὶ σειράν ἑτῶν εἰς τὰ «ῆμερα βουνά»⁵, ὅπως ἐκαλοῦντο ἐπὶ τουρκοκρατίας τὰ «Χάσικα χωριά».

Πρὸ τοῦ νῦν ὑπάρχοντος, καθολικὸς ναὸς τοῦ χωρίου ἥτο ὁ ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (σήμερον ναὸς τοῦ νεκροταφείου). Περὶ τοῦ ὅτι δὲν προϋπήρχε τοῦ 1867 ναὸς, ὅπου σήμερον ὁ Ἀγιος Νικήτας, συνηγορεῖ ἡ διασταυρωθεῖσα προφορικὴ παράδοσις, ὅτι εἰς τὴν θέσιν, ὅπου ὁ ναὸς, ὑπῆρχε τουρκικὸν «κονάκι», καὶ πιθανῶς καὶ πύργος, τὸ ὅποιον ἐκάη καὶ ἔκτοτε οἱ Τούρκοι διέμενον εἰς τὴν «κούλα», ἡ ὁποία εὐρίσκετο ὅπου σήμερον ἡ οἰκία τοῦ Καραγκούνη, κατ' ἄλλους δὲ ἐνοικίασαν τὴν οἰκίαν τοῦ Ντουβλατζῆ.

Ἐφ' ὅσον λοιπὸν δὲν ὑπῆρχεν, ἐπισήμως, Ἀγιος Νικήτας, εἶναι ἀπίθανον νὰ ἔλαβε τὸ χωρίον ἐξ αὐτοῦ τὴν ὄνομασίαν.

Διατί ὅμως οἱ Νικητιανοὶ ἀφιέρωσαν τὸν νέον ναὸν εἰς τὸν ἐν λόγῳ ἄγιον; Καὶ πάλιν θὰ ζητήσωμεν τὴν βοήθειαν τῆς προφορικῆς παραδόσεως.

1. Συναντῶμεν καὶ τὸν τύπον «Νικίτι», μὴ προσδιοριζομένου τοῦ γένους ἐν Ν.ι.κ.Θ. Σχινᾶ, ‘Οδοιπορικαὶ σημειώσεις Μακεδονίας’, Ἡπείρου νέας ὀροθετικῆς γραμμῆς καὶ Θεσσαλίας, τεῦχος Γ’, Ἀθῆναι 1887, σ. 546 «... εἰς τὸ χωρίον Νικίτι κείμενον ἐντὸς ρευματιᾶς ...».

2. ‘Απαντα τὰ σήμερον ἐν χρήσει τοπωνύμια θὰ ἀναγράφωνται ως προφέρονται εἰσέτι εἰς τὴν περιοχήν.

3. Χειμερινὴ βοσκή.

4. Περὶ Σουλτογιάννη ἐν Νικήτῃ βλ. ὀλίγα ἐν Τριαντ. Ἀναγνωστάρα, 50 Δημοτικὰ Τραγούδια Νικήτης, «Χρονικὰ Χαλκιδικῆς», τεῦχος 4, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 214.

5. W. M. L e a k e, Travels in Northern Greece, τ. III, Amsterdam 1967, σ. 163.

Κατ' αὐτὴν ἡ Νικήτη ἐκτίσθη ἐκ τῶν κατοίκων τῶν παραθαλασσίων χωρίων τῶν εὑρισκομένων εἰς τὰς περιοχὰς τοῦ Ἀγίου Γεωργίου καὶ τῆς Ἐλιᾶς. Οὗτοι ἐγκατέλειψαν τὰ χωρία των λόγω τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν καὶ κατέφυγον εἰς τὸν χῶρον ὅπου σήμερον ἡ παλαιὰ Νικήτη, χῶρος μακράν τῆς θαλάσσης καὶ περίκλειστος δι' ὑψηλῶν λόφων. Αὐτὰ λέγει ἡ παράδοσις. Ἐάν λοιπὸν συνδυάσωμεν τὸ προωναφερθὲν τοπωνύμιον εἰς τὴν περιοχὴν Ἐλιὰ «Νικήτας» καὶ τὰ βυζαντινὰ ἐρείπια, πιθανῶς ναοῦ, μετὰ τῶν πορισμάτων τῶν ἐσχάτως διενεργηθεισῶν ἀνασκαφῶν ὑπὸ τῆς Β' Ἐφορίας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων¹, συμφώνως πρὸς τὰ ὅποια ἡ περιοχὴ τῆς Ἐλιᾶς κατωκεῖτο μέχρι τῶν πρώτων χρόνων, τούλαχιστον, τῆς τουρκοκρατίας, θὰ πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι οἱ ἐξ Ἐλιᾶς Νικητιανοὶ διετέρησαν τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ἀγίου των καὶ ὅταν τοὺς ἐδόθη ἡ εὐκαρία, τὸν ἐπέβαλον ὡς ἄγιον πολιούχον εἰς τὸ νέον χωρίον των. Παρομοίαν περίπτωσιν ἔχομεν εἰς τὸν Πολύγυρον, ὃπου ὁ κατὰ τὸ 1821 ἐμπρησθεὶς ναὸς τοῦ πολιούχου Ἀγίου Χαραλάμπους, ὅταν ἐπανιδρύθη τὸ 1836, ἀφιερώθη εἰς τὸν Ἀγιον Νικόλαον, ὁ ὅποιος ἦτο ὁ ἀγαπητὸς ἄγιος² τῶν ἐκ τοῦ νοτίως τοῦ Πολυγύρου βυζαντινοῦ χωρίου «Σελιὸ» προερχομένων κατοίκων, ὅπερ ἐγκατελείφθη ἄγνωστον πότε.

Πόθεν λοιπὸν ἡ λέξις «Νικήτη»; "Ας ἴδωμεν ὅμως πρῶτον, πῶς εἶχον τὰ πράγματα ἐν τῇ νῦν περιοχῇ Νικήτης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14ου αἰῶνος, ὅτε καὶ παρουσιάζεται, ἐξ ὅσων γνωρίζομεν, διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν βιβλιογραφίαν. Ἡ μοναδικὴ πηγὴ ἐν προκειμένῳ εἶναι αἱ «Πράξεις τῆς Μονῆς Ξενοφῶντος»³.

Περὶ τὸν Ὁκτώβριον τοῦ 1300, ὁ ἀπογραφεὺς τοῦ θέματος Θεσσαλονίκης Κωνσταντίνος ὁ Ἀπελμενέ, «...τὴν ἀπογραφὴν καὶ ἐξίσωσιν τοῦ θέματος Θεσσαλονίκης ποιούμενος...» ἡσχολήθη μὲ τὴν ἀπογραφὴν τῶν κτημάτων τῆς μονῆς Ξενοφῶντος. Μεταξὺ τῶν ἄλλων κτημάτων εὑρεν⁴ καὶ «...εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ψαλίδος ἑτέρα γῆ τοῦ Νεακίτου δονομαζομένη, κατεχομένη πρότερον παρὰ τοῦ Δουκοπούλου κυροῦ Δημητρίου, ὡσεὶ μοδίων τριακοσίων, ἐν ᾧ καὶ ἀμπέλια ἐν διαφόροις τμήμασι μοδίων ζ ...». Μετ' ὅλιγον δὲ ἀναφέρει⁵ «...έτερα γῆ ἐντὸς τῆς νήσου Κασανδρείας εἰς τὸ χωρίον τὸ Σίβρι

1. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἐγένοντο τὸν Αὔγουστον τοῦ 1972 ὑπὸ τοῦ ἐπιμελητοῦ Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Εὐθυμίου Τσιγαρίδα, περὶ τὰ διακόσια μέτρα νοτίως τῶν ἐρειπών τοῦ «Νικήτω» καὶ ἀπεκαλύφθη παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ τοῦ 5ου αἰῶνος, ἥτις ἐπεσκευάσθη κατὰ τοὺς πρώτους πιθανῶς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας.

2. A. Γ. Τσοπανάκη, «Μακεδονικά», τ. 4 (1955-60), σ. 376.

3. Actes de Xénophon, παράρτημα τοῦ τ. 10 τῶν «Βυζαντινῶν Χρονικῶν», Amsterdam 1964.

4. Act. Xén., §.a., III, 18.

5. Act. Xén., §.a., III, 48.

ώσει μοδίων χιλίων, ἷν καὶ ἀντηλλαξάμην ὄρισμῷ προσκυνητῷ, δοὺς τῇ τοιαύτῃ μονῇ ἀντ' αὐτῆς τὴν παροῦσαν ἐν τῇ τῆς Ψαλίδος περιοχῇ γῆν τοῦ Κανσταμωνίτου ὀνομαζομένην, ἀπόσπασθεῖσαν ἀπὸ τὴν οἰκονομίαν καβαλλαρίου τοῦ σύρ Πέτρου Μαρτίνου ὡσεὶ μοδίων τούτης, ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Φουρνίων γῆν ὀνομαζομένην τῶν Παλαιαμπέλων ὡσεὶ μοδίων τούτης. Καὶ ὁμοῦ ἡ ἀνταλλαχθεῖσα γῆ ἀντὶ τῆς ἐντὸς τῆς νήσου Κασανδρείας μοδίων τούτης. ὁ δέ γε περιορισμὸς τῶν εἰρημένων δύο τμημάτων ἥγουν τοῦ Νεακίτου καὶ τοῦ Κανσταμωνίτου, συνεισαγομένων ἐντὸς καὶ τῶν χωραφίων τῶν ὀνομαζομένων Λωρίων καὶ παρὰ διαφόρων παροίκων κατεχομένων, ἔχει οὕτως. "Αρχεται ἀπό...».

"Εχομε λοιπὸν τὸ 1300 τὴν περιοχὴν Ψαλίδα, τμήματα τῆς ὁποίας εἰναι ἡ «γῆ τοῦ Νεακίτου» καὶ ἡ «γῆ τοῦ Κανσταμωνίτου». Ὡς δὲ προκύπτει ἐκ τῆς κατ' ἐπανάληψιν¹ χρησιμοποιουμένης φράσεως «...καὶ πλησίον ταύτης (τῆς γῆς τοῦ Νεακίτου) καὶ ἡ νακόνων τοῦ Κανσταμωνίτου ἡσαν κτήματα δύορα. Τὸ ἐνιαίον τοῦτο κτῆμα εὑρίσκετο² ἀμέσως δυτικῶς «τῶν τῆς Ψαλίδος δικαίων». Ἐπίσης ἡ γῆ τοῦ Νεακίτου ἦτο δύορος³ κατὰ τὴν ΒΑ αὐτῆς γωνίαν «...τοῖς δικαίοις χωρίου τῶν Φουρνίων...». Εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Φουρνίων εὑρίσκετο⁴ ὁ «...βαλανηφόρος τόπος τῶν Βουρβούρων ὀνομαζόμενος...» τὸν δύορον⁵ ὁ καθηγητὴς Γ. Θεοχαρίδης ταυτίζει πρὸς τὴν περιοχὴν Βουρβουροῦ τοῦ Ἀγίου Νικολάου.

Μελετῶντες ἐπὶ τοῦ ἁδάφους τὰ εἰς τὰς ἀπογραφικὰς πράξεις ἀναφερόμενα σύνορα, διεπιστώσαμεν δτι «ὁ βαλανηφόρος τόπος τῶν Βουρβούρων» ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν κατ' ἔξοχὴν «πευκοφόρον» σήμερον τόπον, τὸν περιοριζόμενον ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὑπὸ τοῦ λιμένος τῆς Παναγίας τοῦ Ἀγίου Νικολάου, τοῦ ἀκρωτηρίου Καστρὶ τῆς Νικήτης, τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἐλιᾶς τῆς Νικήτης, τῶν βορείων προπόδων τοῦ ὑψώματος Καρβουνάρης καὶ τῆς κάτωθι αὐτοῦ ἀκτῆς εἰς τὸν Σιγγιτικὸν κόλπον. Κατάλοιπον τοῦ δάσους τῶν δρυῶν αἴτινες ἐφύοντο εἰς τὴν περιοχὴν εἶναι σήμερον ἡ ὥραία δρῦς εἰς τὴν τοποθεσίαν «τοῦ Διδρούδ»⁶ τῆς Νικήτης, καὶ ἔτεραι δύο εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου Νικήτης, ἐξ ὧν ἡ μία πελωρία, ἐκάη πρὸ δεκαπενταετίας ἐξ ἀμελείας παίδων, ἡ δ' ἔτερα ὑλοτομήθη. Ἐπίσης ζωντανὴ τυγχάνει ἡ παράδοσις ἐν Νικήτῃ δτι ὁ κάμπος πρὶν ἐκχερσωθῆ ἦτο πυκνὸν

1. Act. Xén., ἔ.ἀ., VI, 48, VII, 118, VIII, 65.

2. Act. Xén., ἔ.ἀ., III, 62, IV, 7, VI, 57, VII, 129.

3. Act. Xén., ἔ.ἀ., IV, 42, VI, 90, VII, 163.

4. Act. Xén., ἔ.ἀ., III, 31, IV, 98.

5. Γεωργίου Ι. Θεοχαρίδου, Κατεπανίκια τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1954, σ. 80.

6. Δενδρούδι=μικρὰ δρῦς.

δάσος ἐκ δρυῶν, εἰς τὸ ὅποῖον οἱ «παπποῦδες» ἔστηναν ἐνέδρας δι’ ἀγριοχοίρους.

Ἐχομε λοιπὸν συνδετικὴν περιοχὴν μεταξὺ Βουρβούρων καὶ Νεακίτου τὰ δίκαια τοῦ χωρίου Φουρνία, νοτίως τῶν ὅποιών ἀναφέρονται ὡς εὔρισκόμενα τὰ δίκαια τῆς Ψαλίδος. Δὲν ἀναφέρεται σαφῶς ἐὰν ἡ Ψαλίδης ἡτο χωρίον ἢ ἀπλῶς ὀνομασία δημοσίων γαιῶν. Θὰ πρέπει δημοσίως νὰ συμπεράνωμεν ὅτι πρόκειται περὶ χωρίου, διότι:

1. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς ἀπογραφάς κατ’ ἐπανάληψιν ὁ ὅρος «δίκαια τῆς Ψαλίδος», ὅπερ σημαίνει ὅτι ἡ Ψαλίδης ἡτο νομικὸν πρόσωπον.

2. Ἀναφέρονται τρεῖς ὄδοι συγκλίνουσαι ἐκ διαφόρων κατευθύνσεων πρὸς τὴν Ψαλίδα, ἥτοι: α) ἀπὸ τὸ χωρίον τοῦ Δημάνου¹, β) ἀπὸ τὸν Μυρσινοπόταμον², γ) ἀπὸ τὸν πύργον³ καὶ πιθανῶς καὶ τετάρτη ἀπὸ τῶν Φουρνίων, ἐνουμένη μετά τῆς ἀπὸ τοῦ Δημάνου εἰς «τὴν τρίοδον»⁴.

3. Ἐνῷ, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ ὄρισμοῦ τῶν ὄριών τῶν παρακειμένων κτημάτων, ἡ περιοχὴ τῆς Ψαλίδος κατ’ οὐσίαν ἡτο μικρά, ἐν τούτοις τὸ ὄνομα Ψαλίδης χρησιμοποιεῖται ὡς περιέχων ὅρος εἰς μίαν ἐκτεταμένην περιοχήν, εἰς ἣν περιέχονται ἡ «γῆ τοῦ Κανσταμωνίτου»⁵ καὶ «ἡ τοποθεσία τοῦ Νεακίτου»⁶, περιοχαὶ κατὰ πολὺ μεγαλυτέρας ἐκτάσεως ἀπὸ τὴν τῆς Ψαλίδος.

4. Ἀναφέρεται κτῆμα τοῦ «Νικήτα τοῦ ἀπὸ τὴν Ψαλίδα»⁷.

Παρακολουθοῦντες τὴν σύγκλισιν τῶν προμνησθεισῶν ὄδῶν, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ ἀνατολικὰ ὄρια τῆς γῆς τοῦ Νεακίτου, συμπεραίνομεν ὅτι τὸ βυζαντινὸν χωρίον Ψαλίδης δέον ὅπως τοποθετηθῇ εἰς τὸν χῶρον τοῦ σημερινοῦ παλαιοῦ χωρίου τῆς Νικήτης καὶ εἰδικότερον ἐντὸς τοῦ λάκκου «ἱ Τζιρόν’», ὅπου καὶ ὁ τόπος εἶναι πλέον πρόσφορος πρὸς ἴδρυσιν χωρίου.

Ποῖα ἡσαν τὰ ὄρια τῆς περιοχῆς Νεακίτου καὶ Κασταμονίτου; Πρὸς τοῦτο παραθέτομεν αὐτούσιαν τὴν περιγραφὴν τῶν ὄριών⁸, ἣν ἐποιήσαντο κατὰ Ἰανουαρίου τοῦ 1318 «† ὁ δοῦλος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως ἀπογραφεὺς τοῦ θέματος Θεσσαλονίκης σεβαστὸς Κωνσταντίνος ὁ Περγαμηνός, † σεβαστὸς Γεώργιος ὁ Φαρισαῖος, † καὶ Λέων ὁ Καλόγγωμος†...»: «...ἔτερα γῆ ἐν τῷ κατεπανικίῳ Ἀπρου ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ψαλίδος κάν τῃ τοποθεσίᾳ τοῦ Νεακίτου μοδίων τριακοσίων ὅγδοήκοντα, ἐν ᾧ καὶ ἀμπέλια μοδίων δεκατριῶν, συκαὶ ἥ. καὶ πλησίον αὐτῆς καὶ ἀνακε-

1. Act. Xén., ἔ.ἀ., IV, 38.

2. Act. Xén., ἔ.ἀ., III, 66.

3. Act. Xén., ἔ.ἀ., IV, 14.

4. Act. Xén., ἔ.ἀ., IV, 40.

5. Act. Xén., ἔ.ἀ., III, 51.

6. Act. Xén., ἔ.ἀ., VI, 46.

7. Act. Xén., ἔ.ἀ., VII, 375.

8. Act. Xén., ἔ.ἀ., VI, 45-99.

κοινωμένως ἐδόθη τῇ τοιαύτῃ μονῇ ἀντὶ τῆς γῆς τῶν χιλίων ἐπτακοσίων μοδίων, ἣν εἶχε πρότερον ἐντὸς τῆς νήσου Κασανδρείας, τῶν μὲν χιλίων ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Συβρῆ, τῶν δὲ ἐπτακοσίων εἰς τοῦ Γυμνοῦ, γῆ μοδίων χιλίων ἐπτακοσίων, ἀφ' ἣς ἡ τῶν μὲν χιλίων μοδίων ἀνταλλαχθεῖσα θείῳ καὶ προσκυνητῷ προστάγματι παρεδόθη πρότερον παρὰ τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ τοῦ Ἀπελμενῆ, ἡ δὲ τῶν ἐπτακοσίων ἀρτίως παρ' ἡμῶν, ἣς ὁ περιορισμὸς καὶ ἔχει οὕτως.

Ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ῥύακος τοῦ ὀνομαζομένου Μωτζίλιτσα, ἔνθα καὶ ῥίζιμαία πέτρα ἐστί, σταυροῦ τύπον ἐγκεκολαμμένον ἔχουσα, δρθοῖ πρὸς μεσημβρίαν, ἔχων ἀριστερὰ τὸν ἀνατολικὸν ἀέρα καὶ τὰ τῆς Ψαλίδος δίκαια, δεξιὰ τὸ περιοριζόμενον, καὶ κατέρχεται τὸν αὐτὸν ῥύακα μέχρι τῆς μίξεως τῶν δύο ῥύακίων, σχοινία ζ. νεύει πρὸς ἀνατολάς καὶ ἀπέρχεται κατ' εὐθεῖαν ἔως τοῦ τόπου τοῦ ἐπονομαζομένου Κριτικάδας, σχοινία ζ. κλίνει πρὸς μεσημβρίαν, διέρχεται τὸν ἀνατολικὸν ὑέρα, περιπατεῖ τὸν ῥάχωνα, περικλείων ἐντὸς τὴν τύμβαν τὴν καλούμενην Ἀναλήψιμον, ἐν ᾧ ὁρᾶται πέτρα ῥίζιμαία σταυροῦ τύπον ἐν αὐτῇ περιφέρουσα, κατέρχεται μέχρι τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπὸ τοῦ Πύργου εἰς τὴν Ψαλίδα ἀπαγούστης, ἔνθα καὶ σχῖνος ὁρᾶται μέγας, λίθινον σύνορον ἔχων ἐν ἑαυτῷ, σχοινία κγ. στρέφεται πρὸς ἀνατολάς, περιπατεῖ τὴν αὐτὴν ὁδὸν καὶ εἰσέρχεται μετ' αὐτῆς εἰς τὸν ῥύακα τὸν καλούμενον Λούστραν, σχοινία ε. κλίνει καὶ αὐθίς πρὸς μεσημβρίαν, κατέρχεται τὸν αὐτὸν ῥύακα ἔως τοῦ χωραφίου τοῦ Βασιλίτζη, σχοινία γ ἡμισυ. κάμπτει πρὸς δύσιν, κρατῶν κάνταῦθα τὸν μεσημβρινὸν ἀέρα καὶ τὰ προειρημένα δίκαια τῆς Ψαλίδος, καὶ ἀπέρχεται κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν παλαιόπυργον, σχοινία ε. εἴτα νεύει πρὸς μεσημβρίαν, κατωφορεῖ περικλείων ἐντὸς τὰ τῆς Ιακωβίας χωράφια, τὰ παρὰ τοῦ Σγουροπούλου προκατεχόμενα, ἀπέρχεται κατ' εὐθεῖαν καὶ λήγει εἰς τὴν θάλασσαν, ἔνθα καὶ παρ' ἡμῶν μαρμάρινον στρογγύλον ἐτέθη σύνορον, σταυροῦ τύπον ἐγκεκολαμμένον ἔχον, σχοινία γγ. στρέφεται πρὸς δύσιν, περιπατεῖ δι' ὅλου τὸ παραιγιάλιον, ἀπέρχεται καὶ φθάνει εἰς τὸν ῥύακα τὸν λεγόμενον Μασρον Κορμόν, σχοινία ηζ. ἐκεῖθεν ἀνανεύει πρὸς ἄρκτον, ἔχων ἀριστερὰ τὸν δυτικὸν ἀέρα καὶ τὰ δίκαια τῶν Ἀγιοφωκιτῶν, ἀνέρχεται περικλείων ἐντὸς τὴν Μακράν καὶ Κοντήν Λαγκάδα, ἐπιλαμβάνεται τῆς Λυκολαγκάδος καὶ λήγει μετ' αὐτῆς εἰς τὴν Ροδίνην Λούστραν, σχοινία μ. κάμπτει πρὸς ἀνατολάς, διέρχεται τὸν ἄρκτικὸν ἀέρα καὶ τὰ δίκαια τοῦ Δημάνου, περικόπτει τὴν Πυρρακίαν, περῷ τὸν λάκκον τὸν ἐπονομαζόμενον Βάλταν, διέρχεται τὸ ἀμπέλιον τοῦ Βρασταμῆνοῦ, εἰσάγει ἐντὸς τοῦ ἀμπελίου Παρασκευᾶ, περῷ τὸν λάκκον τῆς Κουρελίας, περικλείων ἔσωθεν τὰ Λαφυρομύγκανα καὶ ἀπέρχεται μέχρι τοῦ λάκκου τοῦ Γομάτου, σχοινία κδ. εἴτα στρέφεται πρὸς ἄρκτον, ἀνωφορεῖ καὶ ἀπέρχεται εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ἀπὸ τοῦ Δημάνου εἰς τὴν Ψαλίδα ἀπάγουσαν, σχοινία η ἡμισυ. γαμματίζει πρὸς ἀνατολάς, ἀπέρχεται μετὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἔως τῆς

τριόδου, ἀφίησι ταύτην ἀριστερὰ καὶ ἀπέρχεται κατ' εὐθεῖαν, τὸν ἀρκτικὸν ἀέρα κάνταῦθα διερχόμενος, ἐνοῦται τοῖς δικαίοις χωρίου τῶν Φουρνίων, ἀπέρχεται μετ' αὐτῶν καὶ φθάνει καὶ ἀκουμβίζει εἰς τὸν ῥύακα τὸν ἐπονομαζόμενον Μωτζίλιτσαν, ἔνθα καὶ ἡρξατο, σχοινία μῇ. καὶ ὅμοι τὰ ὄλα σχοινία τριακόσια δώδεκα, ἄτινα συμψηφιζόμενα κατὰ τὸ δλόγυρον ἀποτελοῦσι γῇ μοδίων τρισχιλίων τεσσαράκοντα δύο, ἀφ' ἣς ἐστιν ὑπεργος γῇ μοδίων δισχιλίων ἐκατὸν ἐβδομήκοντα, ἀφ' ἣς τῶν ἐβδομήκοντά ἐστι παροικική, ἐν διαφόροις τμήμασιν οὖσα, ἥγουν Γρηγορίου τοῦ Σαρωνᾶ μοδίων κε, τοῦ Ξηροψώμου ἐν δυσὶ τμήμασι μοδίων ει, Γρηγορίου τοῦ Βίχα ἐν δυσὶ τμήμασι μοδίων ια, τῆς Ραπταίνης μοδίων ζ, Δημητρίου τοῦ Κοκκίτζη μοδίων ε καὶ τοῦ Καλλινίκου μοδίων ζ».

Ἐκ τῶν ἀναφερομένων τοπωνυμίων σώζονται ἐν χρήσει ἔτι καὶ σήμερον τὰ ἀκόλουθα:

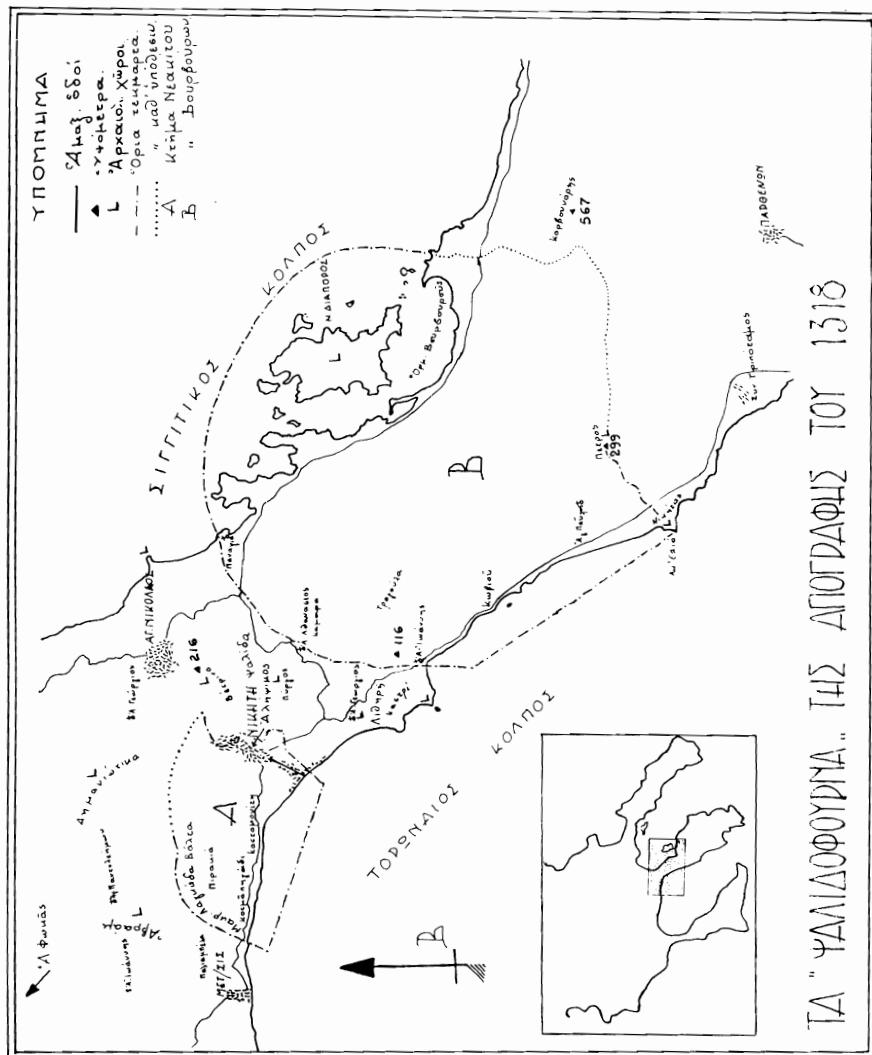
1. «Τὴν τύμβαν τὴν καλουμένην Ἀναλήψιμον»¹ μὲ τὸν τύπον σήμερον «Ἅληψιμος».
2. «Ἄγιος Φωκᾶς» μὲ τὸν τύπον «Ἄϊ-Φ’κας».
3. «Μακρὰ Λαγκάδα».
4. «Δημάνου» μὲ τὸν τύπον «Δημανιώτ’κα».
5. «Πυρρακία» μὲ τὸν τύπον «Πυρακιά».
6. «Βάλτα».

Λαμβάνοντες σήμερον ώς σταθερὸν σημεῖον τὸ πλέον χαρακτηριστικὸν ἐκ τῶν ἀναφερομένων, ἥτοι «τὴν τύμβαν τὴν καλουμένην Ἀναλήψιμον», ἔχοντες δὲ ὑπ’ ὅψιν ὅτι ἔκαστον σχοινίον ἰσοῦται πρὸς μῆκος δέκα ἔως δώδεκα δρυγιῶν², καὶ στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν ἀναφερομένων μονίμων φυσικῶν σημείων, δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν ώς ἀκολούθως τὴν περιοχήν, βάσει τῶν σημερινῶν τοπογραφικῶν δεδομένων³ (βλ. χάρτην).

1. Εἰς τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1300 τὴν διενεργηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Ἀπελμενέ, εύρισκομεν τὸ τοπωνύμιον «Τηγάνου» (Act. Xén., ἔ.ἀ., III, 63), τὸ ὅποιον σχολιάζων ὁ ἐκδότης λέγει: «Notre copie porte Τηγάνου, mais c'est peut-être une fausse lecture pour Δημάνου, que l'on retrouvera ailleurs». Καθ’ ἡμᾶς ἡ θέσις «Τηγάνου» πρέπει ἡ νὰ ἥτο αὐτὸς τοῦτος ὁ Ἀναλήψιμος (τοῦ ὅποιού τὸ σχῆμα εἶναι ώς ἀνεστραμμένον τηγάνιον) ἡ νὰ εύρισκετο κάπου πλησίον πρὸς αὐτόν. Ὁπωσδήποτε δημος οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν περιοχὴν Δημάνου, ἥτις εύρισκεται εἰς τὴν ἀντίθετον πλευράν, βορείως τοῦ Νεακίτου καὶ εἰς χῶρον ἀπέχοντα περὶ τὰ ἔξ χιλιόμετρα. Ὁ καθηγητὴς Γ. Θεοχαρίδης, Κατεπανίκια τῆς Μακεδονίας, ἔ.ἀ., σ. 81, προφανῶς ἀκολουθῶν τὸ προμνησθὲν σχόλιον τοῦ R. P. Louis Petit χαρακτηρίζει τὸ «Τηγάνου» ώς ἐσφαλμένην γραφὴν τοῦ «Δημάνου».

2. Φαίδωνος Κουκούλη, Βυζαντινῶν Βίος καὶ Πολιτισμός, τ. Ε', Ἀθῆναι 1952, σ. 250.

3. Ὁ χάρτης διεφίλεται εἰς τὴν φιλότιμον ἐργασίαν τοῦ φίλου Ἀργυρίου Δαγκίλα, τὸν ὅποιον καὶ εὐχαριστῶ.

‘Ο «ρύαξ Μοτζίλιτσα»¹ δέον δῆπος ταυτισθῇ μὲ τὸν σημερινὸν λάκκον «ἱ Κότσ’κας». Ἡ «μίξις τῶν δύο ρυάκων» γίνεται εἰς τὴν σημερινὴν παλαιὰν ἀγορὰν τοῦ χωρίου Νικήτη. Ἡ θέσις «Κριτικάδας» ὅπου σήμερον «τ’ Πλιματ’κοῦ τοῦ νιρὸς» (τὸ νερὸ τοῦ πνευματικοῦ). Ἀκολούθως κινεῖται τὸ δριον κατὰ τὰς ἀνατολικὰς καταπτώσεις τοῦ ὑψώματος «ἱ Ἀλήψιμους» καὶ κατέρχεται ὅπου σήμερον τὸ εἰκονοστάσιον τῆς Παναγίας (Β τοῦ γυμναστηρίου), ὅποθεν διέρχεται καὶ ἡ ὁδὸς ἡ φέρουσα ἀπὸ τῆς περιοχῆς «ἱ Πύργους» (ὅπου καὶ ἐρείπια βυζαντινοῦ μονοπυργίου σώζονται) εἰς τὴν Νικήτην². Ὁ «ρύαξ Λούστρα» δέον νὰ ταυτισθῇ μὲ «τ’ς παπαδιᾶς τοῦ λάκκου». Ὁ δὲ «παλαιόπυργος» δέον νὰ ἔκειτο νοτιώτερον τῆς καλύβης τοῦ Τζίτζιου, εἰς τὴν θέσιν τοῦ κοινοτικοῦ πάρκου, ὅπου παρετηρήσαμεν ἵχνη κατεστραμμένου κτηρίου καὶ δστρακα τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Ἀκολούθως κατερχόμενοι «κατ’ εὐθεῖαν» εἰς τὴν θάλασσαν, εύρισκομεθα εἰς τὴν περιοχὴν «τοὺ Μάρμαρου». Τὸ σημερινὸν τοπωνύμιον καὶ τὸ ὑπάρχον, ἐμπηγμένον εἰς τὴν αὐλήν τῆς οἰκίας Σαραφιανοῦ Καλλέα, τεμάχιον μαρμαρίνου κίονος, μᾶς ὥθει νὰ συνδυάσωμεν τὰ ὡς ἄνω μὲ τὰ γραφόμενα «ἔνθα καὶ παρ’ ἡμῶν μαρμάρινον στρογγύλον ἐτέθη σύνορον...», διότι εἰς τὴν περιοχὴν «Μαρμάρου» δὲν ἀναφαίνονται καθόλου ἵχνη ἀρχαίας ἐγκαταστάσεως, ὥστε νὰ δικαιολογηται ἡ ὑπαρξίας τοῦ κίονος. Ως δέ μοι ἀνέφερεν ὁ Σαρ. Καλλέας, εὗρε τὸν κίονα εἰς τὴν περιοχὴν καὶ τὸν ἔστησεν εἰς τὴν αὐλήν του πρὸς διαφύλαξιν.

‘Ἀκολούθοιντες τὴν παραλίαν καὶ βαδίζοντες πρὸς δυσμὰς φθάνομεν ὅπου σήμερον περίπου ἡ ἔξοδος τοῦ λάκκου «Μακριὰ Λαγκάδα», ὅπου κάποιος ἐκ τῶν παρακειμένων ρυάκων ἔφερε τὸ παράδοξον ὄνομα «Μαῦρος Κορμός», κατὰ παλαιοτέραν δὲ ἀπογραφῆν³ «Κορμόζ»⁴.

‘Ἀκολούθως, ἄν καὶ μερικὰ ἐκ τῶν τοπωνυμίων σώζονται εἰσέτι καὶ σήμερον, εἶναι δύσκολον νὰ συνταυτίσωμεν τὸν «Πύργον» τῶν ἀπογραφέων μετὰ τῶν ὡς ἄνω ἐρειπίων τοῦ μονοπυργίου;

3. Act. Χέν., ἔ.ἀ., III, 72.

4. Ὁ Μαμαλάκης, Τὸ Ἀγιον Ὄρος, ἔ.ἀ., σ. 71, ἀναφέρει πρᾶξιν πωλήσεως τοῦ 1033, καθ’ ἦν «δ ἡγούμενος τοῦ μονυδρίου τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς κατὰ δαιμόνων Γερμανὸς καὶ ἀδελφὸς αὐτοῦ Πέτρος, πωλοῦσιν εἰς τὸν Θεόκτιστον ἡγούμενον Ἐσφιγμένου χερσαίαν γῆν ἡμελημένην παντελῶς καὶ ἐρειπωμένην, ἔνθα καὶ γειτνιάζει τῆς κατὰ σὲ δεσποτείας τοῦ λεγομένου Μαύρου Κορμοῦ...». Ἀδηλος βεβαίως ἡ σχέσις τῶν δύο τοπωνυμίων, ἀλλὰ ἐθεωρήσαμεν σκόπιμον νὰ τὴν ἐπισημάνωμεν.

άνταποκρινόμενον εἰς τὴν περιοχὴν ἡ ὅποια εἶναι μετόχιον τῆς Μονῆς Βατοπεδίου καὶ δόπου διακρίνονται θεμέλια τῶν ἐγκαταστάσεων τοῦ μετοχίου, τοῦ ὅποιου κτήρια ἐσώζοντο ἐν καλῇ καταστάσει μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος, ὡς καὶ μία βρύσις κτιστή, μετὰ τῆς εἰς τύπον μεγάλου πίθου ὑδατοδεξαμενῆς.³ Ἐκ τοῦ χωρίου Δημάνου, σώζεται σήμερον τὸ τοπωνύμιον «Δημανιώτ’κα», δόπου κατὰ πληροφορίας εὑρίσκονται πλῆθος τάφων καὶ θεμελίων.

Ο Σπ. Ἀρσένης¹ ἀναφέρει ὅτι ἡ Νικήτη συνφύκισθη ἐκ τῶν κατοίκων τῶν διαφόρων συνοικισμῶν τῆς περιφερείας «Ψαλίδα», ἥτοι: Νεκατίου, Ἀναλήψιμος, Παληόμυλοι, Λιθερίνη, Καστρὶ κ.λ. Πόθεν συμπεραίνει τοῦτο, δὲν γνωρίζομεν. Τὸν συνοικισμὸν τοῦ Νεκατίου δὲν γίνεται σαφὲς ποῦ εὑρεν. Πιθανώτατα πρόκειται περὶ τοῦ Νεακίτου (τὸ ὅποιον δὲν εἶναι συνοικισμὸς σαφῶς), ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀνέγνωσε τὰς ἀπογραφὰς ἐκ τοῦ πρωτοτύπου εἰς τὴν Μονὴν Ξενοφῶντος, φαίνεται ὅτι ἀνέγνωσε κακῶς τὸ «Νεακίτου» εἰς «Νεκατίου». Ο Ἀναλήψιμος οὐδαμοῦ ἀναφέρεται ὡς οἰκισμός, ἀλλ’ ὡς τόπος καὶ μάλιστα ἔχων χαρακτηριστικὸν σχῆμα τύμβου, σωζόμενον ἔτι καὶ σήμερον, ἐπ’ αὐτοῦ δὲ οὐδὲν ἵχνος ἐγκαταστάσεως ἀνθρώπων διακρίνεται, ὡς διεπιστώσαμεν δι’ ἐπιτοπίου παρατηρήσεως. Εἰς τὴν Λιθερίνη (πιθανώτατα ἡ σημερινὴ Λιθερή) ἔχομεν ἀπλῶς ἐν κτήμα ἐκτάσεως πέντε μοδίων ἀνῆκον εἰς κάποιον Σταυρακῆν² καὶ πλησίον αὐτοῦ τὸ κτήμα κάποιου παπᾶ Δραγάνου. Ἐκ τούτου βεβαίως δὲν ἔπειται ὅτι εἰς τὴν Λιθερήν, κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, ἔχομεν οἰκισμόν. Ἡ θέσις «Καστρὶ» ἀναφέρεται ἀπλῶς διὰ τῶν φράσεων «...εἰς τὸ Καστρὶν ἐν δυσὶν τμήμασι μοδίων δ»³ καὶ ἐκ τῆς φράσεως ταύτης τῆς ἀναφερομένης εἰς κτηματικὴν ἔκτασιν οὕτε τὴν θέσιν «Καστρὶ» δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν, πολὺ δὲ περισσότερον δὲν φαίνεται νὰ ὑπῆρχεν οἰκισμός⁴. Τὴν ὀναφερομένην θέσιν «Παλιόμυλοι» δὲν ἀνεύρομεν ἐν ταῖς ἀπογραφικαῖς πράξεσι, ὑπάρχει δημοσία θέσις «ἱ Παλαίμνους» (Παλιόμυλος) ἐν τῇ περιφερείᾳ Νικήτης, δόπου καὶ ἀρχαιολογικὸς χῶρος κατὰ πληροφορίας ἔξ εντοπίων.

Τί ἀπέγινεν δημοσία τὸ ὄνομα Ψαλίς; Σήμερον ὑπάρχει τοπωνύμιον «Ψαλίδα» εἰς τὰ δρια τῶν περιφερειῶν τῶν κοινοτήτων Νικήτης καὶ Ἀγίου Νικολάου. Ἡ Ψαλίδα ἥτο μέχρι πρὸ δλίγων ἐτῶν θέατρον ὁμηρικῶν πετροπολέμων μεταξὺ τῶν ἐκεῖ συναντωμένων ἀγελαδοβοσκῶν τῶν δύο κοινοτήτων.

1. «Χρονικὰ Χαλκιδικῆς», ἔ.ἀ., σ. 22.

2. Act. Xén., ἔ.ἀ., VII, 187.

3. Act. Xén., ἔ.ἀ., VII, 236.

4. Περὶ τὰ πέντε χιλιόμετρα νοτίως τῆς Νικήτης ὑπάρχει ἀκρωτήριον καὶ νησίς, φέροντα τὸ ὄνομα «Καστρὶ». Ἐκεῖ συγγραφεῖς τινὲς θέτουν τὴν πόλιν Φύσκελα. Ἐπὶ τῆς νήσου διακρίνονται στρώματα ἐγκαταστάσεως ἀπὸ τῆς μέσης ἐποχῆς τοῦ χαλκοῦ μέχρι καὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων.

Εἶναι δὲ τοπωνύμιον χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν κατοίκων ἀμφοτέρων τῶν χωρίων. Ἐκεῖ πρέπει νὰ ἥτο τὸ ΒΑ ὅριον τῆς περιοχῆς τῆς βυζαντινῆς Ψαλίδος, τὸ ὄποιον τὴν ἔχωριζεν ἀπὸ τὰ «δίκαια» τῶν Φουρνίων καὶ τοῦ ἑτέρου κτήματος τῆς Μονῆς Ξενοφῶντος τοῦ «Στρολόγγου»¹.

Παρατηροῦντες τὴν περιγραφὴν τῶν ὄριων τοῦ Νεακίτου εἰς τὴν ἀπογραφὴν τοῦ Κωνσταντίνου Ἀπελμενὲ τοῦ 1300² καὶ τὴν τοιαύτην τοῦ Κωνσταντίνου Περγαμηνοῦ καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ 1318³, βλέπομεν ὅτι ἐντὸς δεκαοκτὼ ἑτῶν παρουσιάζεται μία σεβαστὴ μετακίνησις τῶν ἀνατολικῶν ὄριων τοῦ Νεακίτου εἰς βάρος τῆς περιοχῆς τῆς Ψαλίδος. Ἐπίσης κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1318, εὐρίσκομεν μίαν πενταμελῆ οἰκογένειαν παροίκων, τοῦ Γεωργίου Ἀνυφάντη⁴, κατοικοῦσαν εἰς τὸ μετόχιον τοῦ Νεακίτου. Μετὰ δὲ δύο ἔτη, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1320⁵ εὐρίσκομεν κατοικούσας εἰς τὸ μετόχιον πλὴν τῆς προαναφερθείστης οἰκογενείας ἑτέρας τρεῖς, ἥτοι ἐν συνόλῳ ψυχᾶς δεκαοκτώ. Εἰς τὴν αὐτὴν δὲ ἀπογραφὴν διλίγον κατωτέρω⁶ ἀναφέρονται καὶ πάλιν ἑτεραι ἔξ οἰκογένειαι ἔχουσαι ἐν συνόλῳ ψυχᾶς τοὺλάχιστον εἴκοσι μίαν, κατοικοῦσαι «εἰς τὸ Νεακίτον»⁷, χωρὶς νὰ προσδιορίζεται, ὅπως προηγουμένως, ἐάν κατώκουν εἰς τὸ μετόχιον ἢ ἀλλοῦ.

Καὶ ἐνῷ ὅλαι αἱ μέχρι τοῦ 1320 ἀπογραφαὶ ἀναφέρουν ὅτι cί γαῖαι τοῦ Νεακίτου καὶ τοῦ Κασταμονίτου εὐρίσκονται εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ψαλίδος, μετὰ δέκα ἔτη εἰς τὸ χρυσόβουλλον τοῦ Ἀνδρονίκου Γ' Παλαιολόγου⁸, διὰ πρώτην φοράν, ἄγνωστον διὰ ποίους λόγους, δὲν ἀναφέρεται ὁ ὅρος Ψαλίς, ἀλλὰ γράφει ἀπλῶς: «...περὶ τὸ κατεπανίκιον Ἀπρου ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ Νεακίτου ἑτέρα γῆ...».

Εἰς τὴν ἀπογραφὴν τῆς 3ης Ἰανουαρίου 1338, τὴν ὅποιαν διενήργησεν ὁ «Κωνσταντῖνος ὁ Μακρηνὸς ὁ δομέστικος τῶν θεμάτων», μᾶς παρουσιάζεται⁹ μία ἐντελῶς διάφορος εἰκὼν τῆς περιοχῆς, ἥτοι:

1. Ὁλα τὰ ἐν τῇ περιοχῇ κτήματα τῆς Μονῆς Ξενοφῶντος, ἥτοι Νεακίτου, Κασταμονίτου, Ἀγριαμπέλων καὶ Βουρβούρων παρουσιάζονται ὡς ἐν ἐνιαῖον κτῆμα.

2. Ἡ περιοχὴ τῆς Ψαλίδος καὶ τῶν Φουρνίων παρουσιάζεται μὲ τὸ νέον ὄνομα «Ψαλιδόφουρνα»¹⁰.

1. Πιθανῶς οἱ κάτοικοι τῶν Φουρνίων, θέλοντες νὰ προσδιορίσουν τὴν θέσιν τῶν κτημάτων τῆς περιοχῆς, νὰ ἔλεγον: «ἰκεῖ π' ἀρχινάει ἐν τόπους τῆς Ψαλίδας — στὴν Ψαλίδα».

2. Act. Xén., ἔ.ἀ., III, 58-84.

3. Act. Xén., ἔ.ἀ., VI, 55-99.

4. Act. Xén., ἔ.ἀ., VI, 39.

5. Act. Xén., ἔ.ἀ., VII, 31.

6. Act. Xén., ἔ.ἀ., VII, 45.

7. Act. Xén., ἔ.ἀ., VIII, 61.

8. Act. Xén., ἔ.ἀ., XI, 253-355.

9. Act. Xén., ἔ.ἀ., XI, 254.

3. Οùδεμία μνεία ποιεῖται περὶ τοῦ χωρίου Ψαλίς.

4. «... εἰς τὰ Ψαλιδόφουρνα περὶ τὸν πύργον τῆς αὐτῆς σεβασμίας μονῆς...» ἀναφέρονται κατοικοῦσαι τριάκοντα μία οἰκογένειαι, ἔχουσαι ψυχὰς ἑκατὸν τρεῖς.

5. Εἰς τὴν ώς ἄνω περιοχὴν ἐπισημαίνεται καὶ ἡ ὑπαρξίας «...μερικῶν τινῶν στασίων τῶν ἐντὸς τῆς τοιαύτης περιοχῆς ξενοπαροίκων»¹.

Βλέπομεν λοιπὸν δτι εἰς διάστημα 38 ἑτῶν παρουσιάζεται μία συνεχὴς αὔξησις τῆς ἐκτάσεως «τῆς γῆς τοῦ Νεακίτου» εἰς βάρος «τῶν δικαίων τῆς Ψαλίδος», μέχρις ὅτου ἡ Ψαλίς, πιεζομένη ἐκ τῶν ἐκατέρωθεν αὐτῆς κτημάτων τῆς Μονῆς, ἀφομοιοῦται μετ' αὐτῶν. Ἐκ παραλλήλου παρουσιάζεται μία συνεχὴς αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παροίκων τοῦ Νεακίτου.

Ἡ τελευταία περίπτωσις καθ' ἥν συναντῶμεν τὸν ὄρον «Ψαλίς» εἶναι ἡ ἀπογραφὴ τοῦ Νοεμβρίου 1320². Πρώτη δὲ περίπτωσις καθ' ἥν εἰς τὸν χωρὸν τοῦ χωρίου τῆς Ψαλίδος (ἐάν δὲν λάβωμεν ὑπ' ὅψιν τὸ χρυσόβουλλον τοῦ Ἀνδρονίκου Γ'³) εύρισκομεν ἄλλον ὄνομα, εἶναι ὁ ἐν ἀρχῇ μνημονεύθεις βακουφναμές τοῦ Ἑσφιγμένου τοῦ 1569, ὁ ἀναφέρων χωρίον Νικήτα.

Ἐχομεν λοιπόν, ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ὑπαρχόντων στοιχείων, μίαν χρονικὴν περίοδον 249 ἑτῶν, ἄνευ πληροφοριῶν διὰ τὴν περιοχὴν Ψαλίδος—Νικήτης. Τί συνέβη κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα; Πᾶς ἥλλαξεν ἡ δονομασία τῆς τοποθεσίας; Μᾶς φαίνεται ἐλκυστικὴ ἡ σκέψις ὅτι ἡ αὔξησις τῆς ἴσχυος τοῦ Νεακίτου εἰς βάρος τῆς Ψαλίδος συνετέλεσεν, ὥστε ἡ Ψαλίς νὰ καταστῇ ἀπλῶς οἰκισμὸς τῶν παροίκων τοῦ Νεακίτου. Ὁπότε σὺν τῷ χρόνῳ καὶ τὸ ὄνομα Ψαλίς ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ «Νεακίτου». Ἄλλὰ καὶ ἡ λέξις Νεακίτου εἰς τὴν τοπικὴν διάλεκτον ἔχει φυσιολογικὴν ἐξέλιξιν τῆς μορφῆς: Νεακίτου—Νι-ακίτου—Νι-ακίτ’—Νιακίτ’—Νικίτ’, ὅπως καὶ προφέρεται σήμερον ἡ λέξις Νικήτη.

Πόθεν ὅμως προέρχεται ἡ λέξις Νεακίτου; Διστυχῶς οὐδὲν συγκεκριμένον στοιχεῖον ἔχομεν περὶ αὐτοῦ. Νομίζομεν ὅμως σκόπιμον νὰ παρουσιάσωμεν τὰς κατωτέρω σκέψεις.

Ἐν Ἀγίῳ Ὁρει ὑπῆρχε μικρὰ μονὴ μὲ τὸ ὄνομα Νεακίτου⁴. Αὗτη κατὰ τὰ ἔτη 1045-1051 ἐπὶ Πρώτου τοῦ Ἀγίου Ὁρούς Θεοφυλάκτου ἐνοῦται μετὰ

1. Act. Xén., ἔ.ἀ., XI, 355.

2. Act. Xén., ἔ.ἀ., VII, 116.

3. Act. Xén., ἔ.ἀ., VIII, 61.

4. Τὴν συναντῶμεν κατὰ τὸ ἔτος 997 εἰς γράμμα τοῦ Πρώτου τοῦ Ἀγίου Ὁρούς Ιωάννου, ἀναφερόμενον εἰς τὸ Μετόχιον τοῦ Μονοξυλίτου. Εἰς αὐτὸ μεταξὺ τῶν ἄλλων ὑπογράφει καὶ ὁ «Ιωαννίκιος τοῦ Νεακίτου». (Σωφρονίου Εὐστρατίδος, (πρ. Λεοντοπόλεως), Ιστορικὰ Μνημεῖα τοῦ Ἀθω, «Ἐλληνικά» τ. 2, Ἀθῆναι 1929, σ. 374).

τῆς Μονῆς Κασταμονίτου¹. Πλὴν ὅμως τὸ 1197 τὴν συναντῶμεν² καὶ πάλιν ὡς ἀνεξάρτητον μονὴν καὶ παραμένει³ ὡς τοιαύτη μέχρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1407, ὅπότε διὰ χρυσοβούλου τοῦ Μανουὴλ Β' Παλαιολόγου ἡ Μονὴ Κασταμονίτου καὶ πάλιν «...κατέχει μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὸ παρὰ τῆς δεσποίνης Σερβίας δοθὲν αὐτῇ μονύδριον τὸ εἰς τὸ ὄνομα τιμώμενον τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Ἀντωνίου τοῦ μεγάλου καὶ ἐπικεκλημένου τοῦ Νεακίτου μετὰ τῶν προσόντων αὐτῷ καὶ τῆς νομῆς τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ ὡς κατέχει αὐτὸν καὶ ἀρτίως...»⁴. Ἐκτοτε δὲν ἀναφέρεται εἰς τὰ ἔγγραφα ὡς ἀνεξάρτητος Μονῆ.

Λαμβάνοντες λοιπὸν ὑπ’ ὅψιν τὴν σχέσιν τῶν Μονῶν Κασταμονίτου καὶ Νεακίτου, τὴν ἐν Ψαλίδᾳ γειτνίασιν τῆς γῆς τοῦ Κασταμονίτου⁵ καὶ τῆς γῆς τοῦ Νεακίτου καὶ τὴν ταυτότητα τοῦ ὀνόματος τῆς περὶ ἣς ὁ λόγος γῆς τοῦ Νεακίτου καὶ τῆς Μονῆς Νεακίτου, θὰ πρέπει νὰ σκεφθῶμεν ὅτι πρὸ τοῦ κυροῦ Δημητρίου τοῦ Δουκοπούλου, παρὰ τοῦ ὁποίου ἔλαβεν ἡ Μονὴ Ξενοφῶντος τὴν κυριότητα τῆς γῆς, κύριος τοῦ Μετοχίου πρέπει νὰ ἦτο ἡ Μονὴ τοῦ Νεακίτου, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ ἔλαβεν ὁ τόπος τὸ ὄνομα⁶.

ΙΩΑΚΕΙΜ ΑΘ. ΠΑΠΑΓΓΕΛΟΣ

1. I. M a μ α λ ἀ κ η, Τὸ Ἀγιον Ὄρος, ἔ.ἀ., σ. 78. «Νέος Ἐλληνομνήμων», τ. 9 (1912), σ. 216.

2. Actes de Chilandar («Βυζαντινὰ Χρονικά», παράρτημα τοῦ IZ' τόμου) I, 3.

3. Ὁ ἡγούμενος τοῦ Νεακίτου ὑπογράφει εἰς πρᾶξεις τοῦ 1279 (Act. Chilandar, No 9), τοῦ 1288 (Act. Chilandar, No 10), τοῦ 1314 (Act. Kutlumus, No 9), τοῦ 1316 (Act Espigmenou, No 7) καὶ ἄλλασχοῦ.

4. Franz Dölger, Aus den Schatzkammern des Heiligen Berges, München 1948, No 52.

5. Ὅπαρχει τοπωνύμιον «ἡ Κασταμονίτ» ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ κτήματος τοῦ Νεακίτου (βλ. χάρτην), ὅπου ἡ προφορικὴ παράδοσις θέλει μετόχιον τῆς Ἱ. Μ. Κασταμονίτου. Τὰ θεμέλια τῶν κτηρίων τοῦ μετοχίου διακρίνονται καλῶς.

Ἐχρησιμοποιήθη ὁ ὄρος «Μονὴ Κασταμονίτου» ὡς ὀρθότερος τοῦ τοιούτου «Μονὴ Κωνσταμονίτου».

6. Εἰς γράμμα τοῦ Πρώτου τοῦ Ἀγίου Ὄρους Ἰωάννου καὶ τῆς κοινῆς συνάξεως, συνταχθὲν περὶ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ 13ου αἰῶνος, καὶ ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἀφιέρωσιν τῆς Μονῆς τῶν Ἀμαλφινῶν εἰς τὴν Μεγάλην Λαύραν, ὑπογράφει μεταξὺ ἄλλων καὶ «Κοσμᾶς μοναχὸς ὁ τοῦ Νοιακήτου». Ἐξ αὐτοῦ δέον ὅπως συναγάγωμεν ὅτι εἰς τὴν καθομιλουμένην είχεν ἀρχίσει ἥδη ἡ φθορὰ τῆς λέξεως Νεακίτου. (Σωφρ. Ε ὑ σ τ ρ α τ ι ἀ δ ο ν, Ἰστορικά μνημεῖα τοῦ Ἀθω, ἔ.ἀ., σ. 339).

RÉSUMÉ

Joachim Paphelos, Contribution à l'étymologie du nom du village Nikiti de Chalcidique.

L'auteur, qui s'occupe avec l'étymologie du nom du village Nikiti, n'accepte pas que le nom Nikiti devient du nom de Saint Nikita, patron du village. En se basant surtout aux Actes de Xénophon, il prouve qu'à la région du village existait pendant le XIVe siècle la propriété du monastère de Xénophon, qui s'appelait «Νεακίτου». Il prouve encore, qu'à l'endroit du village d'aujourd'hui existait le village byzantin «Ψαλίδα».

Par l'augmentation de la propriété le village fut compris dans la propriété et prit son nom, c'est-à-dire «Νεακίτου», d'où provient le nom d'aujourd'hui «Νικήτη».